

Divje deklice.

Daritev je sveta
Končana, dekleta,
Le hitro iz lésa,
Do žarnega kresa!
Juhé!

I Svitozor zali
Odšel je že, kali?
I knezova Diva
Več tukaj ne biva?
Juhé!

Velike namene
Ti rekajo žene,
In v tebi osoda
Je celega roda.
Juhé!

Kdo vedno bi v lozi
V tej tihi bil grozi?
Koló naredimo
In v krog se zvrtime!
Juhé!

Oj rožici zali
Iz grada na skali:
Kdor vaju ne ljubi,
Perun ga pogúbi!
Juhé!

In devčece krasno,
Kot zora si jasno,
Ni deklice v doli
Kot ti, na okoli.
Juhé!

Mladičiči čili
So vsi se zgubili;
Kdo z nami zdaj v dolu
Se sukal bo v kólu?
Juhé!

Oj Svitozor mladi,
Imajo te radi
Boginje, bogovi,
Vsi svetli duhovi.
Juhé!

Da, taki naj devi
Na desni kraljevi
Prestol se postavi
In krona napravi.
Juhé, juhé, juhé!

(Dalje.)

Iz ljubezni.

(Novela. — Spisal Dragutin.)

I.

Toliko opravljanja in nemilega jezikanja se menda še nikdar ni storilo, kakor tistega večera.

Na trgu dolenske metropole se je kar trlo občinstva. Pred okrajnim glavarstvom je igrala meščanska godba najveselejše komade; ljudje pa, mlado in staro, zale gospice, častitljive mamice, godrnjavi očetje, resni uradniki, nagajivi dijaki in nikdar ugnani otročaji so pohajali v dveh vrstah gori in doli. Kdor bi pa mislil, da jim je danes kaj za veličastne zvoke uverture iz Smetanove 'Prodane neveste', za vznemirljive akorde Straussovega valčka ali za ljubeznive napeve potpurfja 'Slovenskih narodnih', ta bi se jako motil. Celó skrivni zaročenci, katerim so sobotni mirozovi meščanske godbe jedina prilika, da se — ne da bi vzbujali kake opravičene sume — javno shajajo, kjer si v naglici pošepčejo par 'večnih priseg', celó ti so danes odmrli svojim — 'ranam'! . . .

Grudnova Ana in Ivan Jenčič sta bila v ustih vseh!

"Prav ji je!" dejala je Dolničarjeva Nežika svojima družicama, v katerih sredi je stopala, držeča ji hkrati za pazduho. "Moj brat Tone, adjunkt, jo je tako ljubil; vse bi ji bil storil, da bi bila srečna žena; — pa ga ni hotela. Na javnem plesu ga je osramotila!"

"Ana mi je sicer pravila, da je Tone takrat uprav nadležno tiščal za njo, dasi mu je dotlejš že petkrat odrekla, — pa kdo bi ji verjel?" do-

stavila je Malijeva Klara. "Prevzetnica! Ali veš, kaj mi je jedenkrat dejala? 'Le tistega bom žena, katerega bom ljubila iz vse duše, ker je blag in pošten, in ki bo ljubil mene ne zaradi dote, ampak zaradi mojih lastnostij. Ve letate za vsakimi lepimi očmi in črnimi brkicami, pulite se za vsakega, ki ima nekaj imetja ali dostojno službo . . . po ljubezni, značaju ne vprašate! Vam je zakon preskrbovalnica, rešitelj zasmehovanja starega devištva . . . meni ne'."

"Seveda ne . . . bogata je, kupi si lahko, kakoršnega si hoče, tudi zlatega, medenega!" pridela je Prevčeva Minka. "No, dokler bo oče živel, bo delala račune brez krčmarja! To smo videle sedaj."

"Ha, ha, zares pravega si je hotela kupiti! Tega Ivana, berača, hinavca . . ."

"Ubijalca!"

"Arestanta!"

Šle so dalje. —

"Torej štiri leta, pravite gospod doktor?" vprašala je gosa Križajka odvetnika Kovačiča.

"Štiri leta težke ječe, poostrene z jednim postom na mesec, gospa", odgovoril je odvetnik.

"Malo. Obesiti bi ga morali, prej pa še trpinčiti! — Ej, dandanes so sodniki in porotniki premili! Pomislite, nedolžnega človeka ubiti, kakor gada! In tako lepega, nadarjenega, ljubeznivega moža!"

"Res je, gospa. Velika škoda za koncipijenta Orožna. Rad sem ga imel."

„Kako pa se je vendar zagovarjal Jenčič, ta lopov? Ali je priznal, zakaj je pobil Orožna?“

„Trdil je vedno isto: ‚Orožen me je napal z revolverjem . . . braniti sem se moral, sicer bi me bil ustrelil. Do mrtvega ga nisem hotel, Bog nebeški mi je priča! — Tako je vedno govoril.“

„Lažnik! — Zakaj bi ga pa bil napal doktor Orožen? Laž! Jenčič ga je napal s kamenjem, dr. Orožen se je pa branil. Tako je bilo! Vse mesto vé, da je sovražil koncipijenta radi Ane, ki je ljubimkala ž njim za očetovim hrbtom.“

„Da, da, gospa, tudi jaz sem vašega mnenja. Jenčič je ljubimkal z Ano, dokler ga ni spodil njen oče, stari Gruden, iz hiše. Moj koncipijent pa jo je bil teden poprej zasnubil, in Gruden mu je takoj obljubil Ano. Ker si ljubosumni Jenčič ni znal drugače pomagati, počakal je Orožna, svojega tekmeča, ter ga pobil. Morda ga Orožen v temi niti zapazil ni . . . morda je Jenčič že poleg mrtvega položil tisti revolver, da bi bilo njegovo zagovarjanje verjetno . . . vse mogoče!“

Šla sta naprej. —

Godba je igrala, ljudstvo je ugibalo in opravljalo, ni ga pa bilo med njimi, ki bi bil obžaloval uboega Ivana Jenčiča, za katerim so se zaprla baš danes težka vrata ječe, v kateri naj odsedi dolga štiri leta za grozno hudo delstvo uboja . . .

V svoji sobici pa je ležala v istem trenutku oblečena Ana Grudnova ter obupno plakala. Srcé ji je hotelo počiti od nepopisne bolesti. — Ko pa je minula najhujša bridkost, vstala je ter, pokleknivša pred sohico Device Marije, molila: „Marija, mati žalostnih, glej svojo preudano hčerko, ki te prosi močij in tolažbe za svoje srce! Usmili se me, ne zapusti me! — Usmili se pa tudi mojega dobrega Ivana, daj mu moč, da lože prenese krivico, katero mu je zadala danes slepota človeških sodnikov, ker je ljubil mene ter branil poštenje svoje Ane! Bodi mu milostna tolažnica, o Marija, dobra moja mati!“ — — —

II.

Ivan Jenčič je imel slabega očeta. Dokler je še živela mati, vzdržavalo se je gospodarstvo brez dolgov; prodajalnica je bila polna dobrega blaga in klet polna sodov dobrega, čistega doljenca. Mož je ljubil le lov in pijačo, vse drugo mu ni bilo na mari. Žena je torej gospodinjala in gospodarila hkrati. Po njeni smrti pa — njen jedinec Ivan je bil šele v prvem razredu novomeške gimnazije — je propadalo imetje bolj in bolj. Jenčič je popival, posli so lenarili

in raznašali na vse plati, kar je mogel kdo kje izmakniti, prodajalnica je osiromašila, vino zvo-denelo in — ljudstvo je popuščalo staro, toliko let ugledno kupčijo. Ko je bil Ivan v peti šoli, umrl mu je od kapí še oče. Upniki so pritisnili, in vse imetje se je prodalo na javni dražbi. Bornih osemsto goldinarjev je ostalo Ivanu od vsega, nekdaž tako velikega očetovega imetja.

Tedaj pa je pregovoril šestnajstletnega Ivana njegov varih, novomeški trgovec Gruden, da popusti latinske šole ter se posveti kupčiji.

Ivan je prestopil torej v ljubljansko trgovinsko šolo ter jo v dveh letih zgotovil. Ko je na varihov nasvet prevzel komptoaristovsko službo pri odličnem ljubljanskem trgovcu z namenom, da si pridobi za svoj poklic čim največ praktičnih izkušenj, ter prebil ondi na veliko zadovoljstvo svojega sicer ostrega, a dobrega gospodarja skoro tri leta, vzeli so ga v vojake. Ivan se ni bal vojaške suknje. Nasprotno. Vesel in ponosen je bil, da more i on služiti svojemu cesarju in domovini. Ker je bil zadostno izobražen in okreten mladenič, ni mu delala vojaščina preglavic. Po nekaterih mesecih je bil poklican celó v kompanijsko pisarno, kjer je ostal dve leti, do konca svojih službenih let. Človek se v vsakem razmerju, v vsakem stanu nauči nečesa, kar mu je v hasek. Tako si je pridobil tudi Ivan pri vojaki razuma za skrajni red, največjo točnost in brezuvetno pokorščino. Ne samo, da so mu vaje utrdile in okrepile telo, zadobil je tudi v vedenju veliko okretnost in lahkost. Njegov nastop je postal nekako eleganten, njegov govor je bil kratek in jedrnat. Ko je zadobil šaržo podčastnika, odpustili so ga iz vojašnice prostega. Tedaj pa se je vrnil na svoj drugi dom — k varihu Grudnu v Novem mestu. Varih mu je namreč ponudil službo komptoarista in poslovodje. Z navdušenjem in marljivostjo se je zopet lotil Ivan svojega posla. Nikdar mu ni bilo dovolj storjenega, pomočniki niso bili nikdar dovolj točni in nagli, prodajalna ni imela nikdar dovolj različnega in dovolj dobrega blaga. Delal je, ubijal se in priganjal k neumornemu delu še druge tako, kot da dela zase. Grudnu je poslovodja Ivan izredno ugajal. Spoznal je, da se v njem ni motil, ko ga je določil za trgovino, za katero jedino je imel Ivan poklic. Spoznal pa je tudi, da si je pridobil Ivan v ljubljanski šoli, pri ljubljanskem kupcu in pri vojaki toliko izkustva, da si ne more želeti boljšega komptoarista. Ljubil ga je torej ter mu zaupal popolnoma, dasi je bil Ivan jedva štiriindvajset let star. Ker je imel že sam petinpetdeset let ter ga je poleg starosti jela tlačiti še huda naduha, popustil mu je vodstvo trgovine ter se sam ni pečal skoro z nobeno rečjo.

Posedal je v prodajalnici in v kavarni ter kramljaj z ljudmi. Bil je vdovec.

V drugem letu Ivanovega poslovanja v Grudnovi trgovini pa se je vrnila na očetov dom sedemnajstletna Ana iz Gorice. Štiri leta je prebila pri svoji teti, soprogi postajnega načelnika ter obiskovala ondotno pripravnico. Skrbni oče ji je hotel namreč dati dobro vzgojo in najvišjo žensko izomiko. Teta je pazila na Ano natančno in pa tudi ljubeznivo, kakor bi bila njena hči. Tako je ostala Ana poštena, blaga in pobožna, ter postala tudi vrlo naobražena. Napravivšo zrelostni izpit z odliko, poklical je Gruden hčer zopet na dom ter bogato nagradil svojo sestro v zahvalo za ves trud in vso skrb.

Veliko veselje je bilo v Grudnovi hiši, ko se je vrnila Ana. Gruden je priredil odlično pojedino ter povabil svoje najboljše prijatelje in njihove soproge in hčerke. Povabil pa je k veselici tudi svojega vrlega poslovodjo, Ivana Jenčiča.

Ana je bila vitko, a vendar močno razvito deklé malega, sila milega obrazka, temnih očí in nenavadno bujnih črnih las. Bila je pa tudi prijazna, preprosta in ljubezniva. Naglo se je omilila vsem.

Po pojedini so se razkropile deklice po obširnem Grudnovem vrtu; spremljal jih je poslovodja Jenčič. In tedaj sta se seznanila in sprijaznila Ana in Ivan do dobra. Ivan ni veliko govoril, ni se sladkal, ni dvorjanil, saj za to je bil preresen mladenič. Počasi in nekako oprezno, kakor bi se bal, da koga užali, izražal je svoje misli, svoje nazore o tem in onem. Besede so mu bile redke, a iskrene, odkritosrčne. Zroč človeku, s komur je govoril, naravnost v oči, zdelo se je, da išče pri drugih iste iskrenosti in odkritosrčnosti.

Ani je ljubeznivo resni Ivan ugajal takoj prvo uro. Z moškimi ni občevala doslej skoro nič; vendar so se ji zdeli vsi oni, s katerimi je prišla slučajno v dotiko, sila neslani in usiljivi. Vsi so ji hvalili lase, oči, lica, rast; laskali se ji, da je duhovita, izobražena, da je njena družba zabavna, odlikujoča, občarujoča: Ivan pa ni zinil nijedne prelaskave besede; vědel se je, kot da jo pozna že izdavnica ter da mu ni za njeno prijaznost nič. Njegovo vedenje je bilo bratsko, njegovo govorjenje prijateljsko.

Ko so se torej vračale gospice v hišo, ponudila je Ana Ivanu roko.

„Gospod Jenčič“, dejala je resno, „bodiva si prijatelja! Ali hočete?“

„Jaz sem že vaš prijatelj, gospica Ana!“ odvrnil je Jenčič ter ji stisnil rahlo roko. In tako je bilo!

III.

Zimskega večera je bilo. Ledena burja je tulila po novomeških ulicah ter zanašala zledenele snežinke na okenska stekla in prizidke.

V gorko zakurjeni sobi trgovca Grudna so bile tri osebe. Starec je sedel v svojem širokem in mehkem naslonjaču tik peči; za malo mizico pa sta sedela Ana in Ivan. Ana je pletla očetu zimske rokavice, Ivan pa je bral glasno iz nemške knjige markantno in realistično pisano povest. V silnih kontrastih je slikal v njej pisatelj ljuti boj vere z brezverstvom, idealizma z naturalizmom, boj pošteno čutečega srca s hladnim, računajočim razumom, požrtvovanja s sebičnostjo . . .

Ana je položila delo v naročje ter pozorno poslušala z očetom, ki je držal roko na desnem ušesu, da bi bolje slišal. Naposled pa je berilo vzburilo rahločutno Ano tako, da je začela ihteti.

„Bodi torej dosti za nočoj!“ dejal je Gruden, videč jokajočo hčer. „Pa nikar se tako ne vznemirjaj, otrok moj! Saj je vse to le izmišljen roman!“

„Vem, vem, dragi papa, a ne morem si pomagati“, odvrnila je Ana. „Sočutje me je premagalo, pa strah: ali je možna tolika zlobnost in tolika sebičnost, brezčutnost? Saj so vendar menda še ljudje na svetu, katerim čast, denar, ugodno življenje ni vse, katerim čista vest, veselo srce, nesebična ljubezen ni — gola beseda!“

„O, seveda so še, dragica!“ odgovoril je trgovec. „A sila redki so. Navadno pa so nesrečni, ker pobija jih ves svet. Sebičnost, imetek, ugled so osi, okoli katerih se vrti vse. — Tu smo slišali nekaj nazorov o ljubezni in o zakonu. Zdi se mi, da piše povsem prav pisatelj, ko trdi, da sta glavno torišče fraze in varke. Koliko se poje, piše, govori o ljubezni! . . . in vendar je večini tistih pevcev ljubezen le krinka za najpodlejšše namene. Moštvo hlini ljubezen, v resnici pa navadno ne gleda ni na lepo lice, še manj pa na duševne vrline. Denar, le denar miče . . . ko imaš tega, kupiš si lahko vse, vse!“

„Ostudno! Človeštvo čim dalje tem bolj suroví!“ dostavila je Ana.

„Kaj hočeš! Pa plavaj proti reki! Odnese te in pokopljejo valovi. Večina moštva vé, da brez novcev ni veljave, ni karijere! Izdatki in potrebe, društveno življenje stane dandanes trikrat toliko kot včasih. Ni smeti torej zameriti, če si želi vsak praktični samec pred vsem bogate neveste . . . ne, prav pametno je to!“

„A vsekako je grdo ravnanje takih mož, ki, kakor le-ta v romanu, iščejo zakon le radi denarja, le radi ugodnosti; za ljubezen, značaj

soproge se pa ne zmenijo kar nič“, rekla je Ana.

„Pritrjujem vam iz vse duše, gospica!“ dejal je Jenčič. „No, še so poštenjaki, katerim je glavni pogoj v zakonu zvesta ljubezen.“

Hvaležen pogled iz Aninih očij ga je navdušil, da je nadaljeval:

„Jaz vsaj — — če si izberem kdaj družico za življenje, gledal bom sebestno na to, da me resnično globoko ljubi, da je umna gospodinja, ki mi bo skrbna, blaga žena in potrpežljiva, ljubezniva mati moje dece, ako mi jo bo dal Bog. — Sramota za moža, če ga živé bolj soprogini tisočaki kot lastne roke; če ga odlikuje ženino bogastvo, a ne lastna zasluga, lastni razum!“ —

Istega večera ni mogel dolgo zaspati Ivan.

Pogovor mu je vzbudil v srcu neko struno, ki mu je pela glasno, neumorno. Zdelo se mu je, da sliši še vedno Anino ihtenje, da čuti še vedno tisti gorki pogled, ko je zagovarjal in zahteval ljubezen v zakonu, v zakonu, ki naj bi bil Bogu mil in ljudem v korist. — Vse misli so se vrtele vedno okoli nje, okoli Ane.

Skoro leto dnij se že pozna z Ano, a nikdar še ni imel takih mislij in takih želj kakor nocoj! Moj Bog, kako bi tudi smel! Ona, jedinka Grudnova, ki bo imela velikansko doto, pa — — on, berač! In vendar! Sedaj se spomni se vseh trenutkov, ko ga je vznemirjala njena prisotnost, ko ga je že razveselilo šumenje njenih kril! — Kako srečen bo oni, kogar zvesta, dobra soproga bo Ana! — Omikana je po razumu, plemenita in blaga po srcu; dih pokvarjenega sveta se še ni dotaknil njene čiste duše.

„In če bi bil ta srečni človek — jaz?“ vprašal se je dalje. „Moj Bog, saj ni mogoče! Ubožen sem, služabnik drugim, brez ugleda, — pa ona, za katero se bodo pulili veljavni bogatini! Ne, ne, ni mogoče! — Izbij si iz glave, Ivan, to blazno misel, dokler je še čas! Ti ji smeš biti le udani, od srca udani prijatelj, a drugega nič!“

Zakopal je glavo med blazine ter se trudil misliti kaj drugega. Zaman. Slika plakajoče Ane se mu je utisnila globoko v srce. — „O, da bi bila moja, kako bi jo ljubil, kako delal zanjo... in ona bi me tudi ljubila...! A če je udana že drugemu? Ne, ni mogoče! Saj ne občuje z nikomer toliko in z nikomer tako prijazno kot z menoj. Le meni pové vse svoje male skrivnosti, le meni zaupa vse svoje misli, želje in sklepe! Le meni pravi ‚prijatelj‘, pa nikomur drugemu! — Pa če se vendar-le motim? — Če me porogljivo odbije, ko ji to povem? — Ne, ona se ne bo rogala, preblaga je! — Da, da, pozna me, da govorim vedno resnico, — rogala se ne bo! — Povem ji torej, — kdaj?

— takoj jutri ji povem, — — in ona bo izvestno odkritosrčna. Naj me usliši... moj Bog! če me usliši! — — ali pa odbije, za vselej... možko bom nosil svoje gorjé, želeč ji srečo z drugim!“

Tako se je trpinčil, dvojil in sklepal, valjajoč se po vroči postelji brez spanca. Šele proti jutru je malo zadremal.

Ko pa je prišel dan ter je bil zopet z Ano skupaj v komptoarju, v shrambah za blago in na vrtu; ko je Ana po svoji navadi kramljala ljubeznivo in odkritosrčno ž njim kot da je njen tovariš, njen brat... tedaj mu je upadel pogum in ni si upal ziniti. Bled je pohajal od dela do dela in bil še bolj resen, zamišljen ter malobeseden. Skoro, da ni izpregovoril z nikomer besede.

„Kaj vam je vendar, Ivan?“ vpraševala ga je Ana skrbno. „Ali ste bolni?“

„Ne, ne, zdrav sem, gospica!“ odvrnil je Ivan še bolj bled.

„Pa zakaj tako molčite? — Sem vas li kaj užalila? Morda je bil oče siten? Ali so vas pomočniki ujezili?“

„Nič, nič, Ana; — že preide vse, če Bog hoče! Hvala vam, da tako skrbite!“

Sila hudo mu je bilo, da ne more govoriti, kakor bi hotel. Tako je minul dan, dva, trije... še vedno je molčal. — Četrti dan pa je iskal slučajno gospodarja Grudna v njegovi sobi. Ni ga našel. Skozi kuhinjo gredé pa je naletel na Ano, ki je z visoko zavihanimi rokavci valjala testo za juho.

„Ali iščete očeta, Ivan?“ vprašala ga je naglo. „Ravnokar je odšel s koncipijentom Orožnom... oba sta bila jako dobre volje. In pomislite, koncipijent je prišel k očetu v fraku in klaku! Kaj sta neki imela!“

Odgovoril ji ni ničesar, ampak stoječ pred njo je vihal svoje brke ter zrl na njene lepe, male roke.

Tudi Ana je molčala. Naposled pa se je glasno nasmejala. „Gospod Jenčič, v zadnjih dneh ste postali cel modrijan! — Ne govorite nič, ne slišite nič, ne vidite nič... moj Bog! ste li... ste li morda...?“

Hotela je reči „zaljubljeni“, a se, globoko zardevša, nakrat zopet premislila ter hitela gnesti testo. — Sodu pa je bilo izbito dno!

Po bliskavo se je sklonil preko mizice in poljubil njeno okroglo, belo rokico. Zamolklo je završnila Ana, Ivan pa je govoril dolgo in hitro, kakor še ni govoril nikoli...

„... Torej li smem snubiti vas pri gospodu očetu? Trd, hud boj bo ž njim, a če me podpirate, zmagava gotovo!“ je končal.

„O moj Bog, — Ivan!“ — sklonjene glave je stala pred njim in ni se ga upala pogledati v lice.

„Govorite, gospica, govorite!“ silil je Jenčič. „Ali smem . . . dá?“ — Kakor brez volje je naslonila svojo kodrasto glavo na njegove prsi,

on pa ji je dvignil obrazek, in oči, polne bisernih solz so zrle vanj . . .

„Moja si, Ana, moja, saj vem“, šepetal ji je ves blažen; — „moja zaročenka si pred Bogom, ki vidi v najina srca! Kmalu boš tudi pred očetom in pred svetom!“ — — (Dalje.)

Sin.

(Krájinska idila. — Spisal Podgoričan.)

I.

Menda bomo žibali.

Neke nedelje popoldne je sedel kmet Peter Košiček iz Podgorice s svojo mlado ženo na vrtu. Ljubezen ga je priklepala k ženi, da je rajši posedal pri njej doma, nego bi se potikal po vaških gostilnah in trátil čas in denar. Bilo je v prvem letu zakona. Nikdar si še nista prišla navskriž, nobeno nesporazumljenje, nikak prepir ni kalil njune zveze. Peter je bil zadovoljen z Uršiko, in Uršika se je hvalila ž njim.

In ko sta tako sedela ter se pogovarjala o imenitnih in neimenitnih stvareh, pravi ona sramežljivo:

„Bog je blagoslovil najin zakon.“

Petru ni bilo précej jasno, kam meri žena.

In ko mu ona razodene bolj razumljivo ono imenitno skrivnost, zažari možev obraz in srce mu zaigra od očetovskega veselja. Prime jo za desnico in jo stisne ljubeče in hvaležno. V srcu iskreno zahvali Boga za toliko milost. Izpolnjevale so se mu najsrčneje želje; podobe, kate-re si je ustvarjala njegova duša, hotele so mu postati resnica.

Njena lica so se rdečila, a oči je povešala.

„Moliva, da bi bil sin“, nadaljuje ona. „Jaz hrepenim po sinu, ki bi nekđaj gospodaril tukaj za nama.“

„Naj bi uslišal Bog najino prošnjo! Hvaležen sem mu za vsak dar, vesel bi bil pa seveda najbolj sina“, izpregovori on.

„Peterček naj bo! Očetovsko ime naj se podeduje od roda do roda. Ključar svetih nebes naj bo njegov zavetnik in varih.“

„Če bo pa deklica, potem ji daj ti ime! Za Uršo jo bomo krstili.“

Ženi je bilo prav, le skrbelo jo je, bo-li sama trdna in otrok zdrav. Da bi si naklonila božjo pomoč, pravi:

„Obljubiva se z otrokom na božjo pot k Mariji Pomagaj, ako se z božjo pomočjo zgodi nama po volji in v čast božjo.“

„Tako je! Na božjo pot pojdeva!“

Bolj veselih trenutkov Peter in Uršika še nista uživala v zakonu; blažila ju je zavest, da jima bo rojen naslednik, da nista drevo, katero zeleni in cvete, toda nima sadú. Ali sta mogla biti srečnejša?

Prihodnje nedelje popoldne je šla Uršika domov. Nekaj ji je težilo srce, skrbelo in veselilo, kar je morala povedati svoji materi.

„Hvala Bogu!“ vzklikne mati razveseljena. „Skoraj dočakam trenutka, ko prinesem zibel svojemu vnuku. Gotovo bo sin, ker je že navada v tej rodovini, da so prvi moški.“

„Molila bom za srečo!“ pravi Uršika sramežljivo.

„Prav; le moli, pa varuj se tudi! Ti ne veš, kako se lahko pregrešiš, da si nesrečna ti in tvoje dete. Le pazi! Vzdigovati ne smeš več težko; posebno vode ne devaj na glavo, nosi naj jo dekla, zakaj jo pa imaš! Pripogibati se ne smeš pregloboko, zato ne omivaj več zelja, ker so kadi že globoke. Nikdar ne pozabi, za koga si dolžna skrbeti!“

„Pa se je težko tako varovati.“

„Težko? Ti se moraš varovati! Ej, že vem. Jaz pojdem sama k vam in vsem zapovem, da morajo paziti nate, da se ne preženeš in kaj ne pregrešiš, kar bi bilo tebi in nam vsem na veliko žalost in nesrečo.“

„Pa sem mislila, da ni tako hudo.“

„I, seveda nisi nič mislila, ker nič ne veš. Mlade matere nič ne vedó, kaj so; ne znajo se varovati prehudlega dela in škodljivih jedij. Zato poslušaj mene, ker sem izkušena!“

„Bom pa delala tako, kakor vi hočete.“

„Saj moraš! Kaj pa Peter pravi?“

„O, vesel je! — Ne vé, kaj bi počel?“

„Zato pa glej, da se kaj ne pregrešiš! Tudi jesti ne smeš vsake reči, zlasti težko prebavnih jedij ne.“

In še marsikaj sta se pomenili mati in hči.

Ob istem času sta pa hodila Peter in oče po polju. Žito je bilo ravno v najlepšem klasju; detelja je kar duhtela, krompir in koruza se je obnašala dobro; obetal se je dober pridelek. Zato sta bila oba zadovoljna, in stari je učil

In Ljudevit zavika jadno:
„Če ne bi bil dospel prepozno,
Ne bilo tu takó bi grozno,
Ne bilo bi tako zverjadno.

„Izstopi Sokol, zvesti sluga,
Poslušaj nujno govorilo!
Do Varne nesi sporočilo;
Privzemi jednega si druga,

In zdaj ga ni, ni Svitozora
Ne v živih, niti mej mrtvací —?
V krvi njegovi so junaci,
Vsi žrtve groznega pomora.

Naznani: Varna, svitli kneže,
Boj bil je Svitozor s Furlani,
Junaki so mu pokončani,
In sina morda vrag ti veže.

Pobratim, ako tukaj spavaš,
Odzvi se Ljudevitu bratu! —
Ležiš li tu v krvavem blatu?
Kaj? — Ali v šumah kod begavaš?“ —

A bodi miren, knez Panonec
Prisega ti pri vseh bogovih,
Dokler ne zrem sledi njegovih,
Ne bo s Furlani boja konec.“

Zastonj, odziva ni iz šume,
In mirno v krvi spé mrličí,
Na njé frče ujede ptíči . . .
A knez hiti do vojne trume:

Odide sel in rog zatrobi,
In v skoku Ljudevit Posavski
Za vrage z vojno v dol vipavski
Hití navzdol kot lev po robí.

Gorí oko mu, krčevito
V držalu meč desnica stiska,
In besna vojna nič ne vriska,
Osvétiti se čé srdito . . .

Morana.

Le brusi meč, le proži lok,
Le hitaj strel iz brhkíh rok,
Le dvigaj kij, in tri glavé
Junake ljubím jaz mrtvé.

Ni klanja krív le novi uk.
Kar ded počel je, dela vnuk;
Če se v neslogi zmir moril,
Kako bi rod zdaj složen bil?

In kadar v mojih so pestéh,
Jim mržnja ne gorí v očéh,
V kraljestvu mojem ni vojská
In za neslogo se ne zná

Hahá, hahá, Slovenci, ví
Prelivate nesložno kri,
Koljíte le se bolj in bolj,
Prostorov imam jaz dovolj.

A prav tako je, le naprej
Ti besji rod neslogo sej,
Ko mej seboj se rod morí,
Kraljestvo moje se množí.

Bogoví svetlí, moja noč
Je večja, nego vaša moč;
Vam ovne palijo za mir,
A v rodu raste le prepír.

Le jaz, ko s haljo jih obdam,
Narode pomíríti znam,
V nezdravnem spanju mirno spé,
In ljubíjo se, ne besné.

Moj dom je miren le in tíh,
V njem veje le mrtvaški díh.
Mír vladal mej Slovenci bo,
Ko rod spal v moji senci bo.

(Dalje.)

Iz ljubezni.

(Novela. — Spisal Dragutin.)

(Dalje.)

IV.

Jedno uro po tem dogodku se je vrnil stari Gruden.

Jenčič, ki ga je že tako težko pričakoval, pristopil je naglo k njemu.

„Gospod načelnik“, nagovoril ga je mirno, „govoril bi rad z vami.“

„Tako, tako, dragi Ivan“, odgovoril mu je Gruden, hiteč skozi prodajalno. „Tako, se

vrnem . . . malo potrpi, sporočiti moram prej Ani nekaj nujnega!“

Ko je prisopel po stopnicah navzgor v prvo nadstropje, poklical je Ano k sebi ter začel govoriti:

„Ana, sama veš, da sem po zgodnji smrti tvoje matere vse storil in mnogo denarja žrtvoval, da se dobro vzgojiš in popolnoma izomikaš. Želel sem, da ne vzrasteš samo po

telesu, nego da napreduješ tudi na bistrosti razuma in plemenitosti srca. Tvoja teta ti je bila dobra, skrbna druga mati; hvaležen sem ji za to. Pa tudi goriška pripravnica se je izkazala pri tebi kot vrl zavod. Učiteljica ne boš, tega ti — hvala Bogu! — ni potreba. Kruh učiteljic je jako trd in oster. Meni je bilo le na tem, da si pridobiš najvišjo izobrazbo, katere more biti deležna Slovenka, in sicer zato, da ti morem dobiti tem lože moža, ki te ne bo cenil samo radi tvoje dote, ki te ne bo ljubil samo radi tvojega obraza in života, ampak te bo spoštoval tudi radi tvoje izomike. Mislim, da sem svoj namen dosegel. — Star sem že, in prav kmalu me zagrne črna zemlja. Samo tebe imam; tvoje bo vse, kar sem si pridobil s skrbjo tvoje rajne, blage matere in s pridnostjo svojih rok. Trgovina je loterijska igra: lahko veliko pridobiš brez posebnega navora, — pa tudi lahko veliko, da, vse izgubiš navzlic vsem žrtvam. Jaz sem imel srečo, tebi pa se ne bo treba ubijati s tem nevarnim poslom. Sklenil sem namreč, da te ne omožim s trgovcem, ampak s kom drugim. Izplačam ti najprej veliko doto, po moji smrti pa naj se prodá še prodajalnica ter izroči skupiček tebi. Saj ti je prav, Ana, kaj ne?

„Vse mi je prav, dragi papá, kar ukreneš! Pa zakaj mi govoriš o tem? Saj si vendar še trden in močan, Bogu bodi hvala!“ dejala je Ana.

„Ne, ne, Ana, star sem in slaboten . . . nahuha me trpinči vsak dan huje! Poskrbeti moram čim preje za tvojo bodočnost. In glej, Ana, danes se mi je posrečilo . . .“

„Moj Bog, papá, kaj vendar govoriš! Danes?!“

„Da, danes sem te obljubil možu, ki te je snubil; možu, katerega vse spoštuje kot poštenjaka in vzornega rodoljuba . . . ponosen sem na takega zeta, Ana!“

Ana se je od strahú tresla po vsem životu. Kaj je storil oče? — Komu jo je obljubil? — Kdo jo je snubil?

„Doktor Orožen je lep, ponosen človek; že sedaj ima veliko klijentelo. In — to je glavno — ljubi te, Ana!“ nadaljeval je oče.

„Papá, dragi papá, nečem ga, nečem ga!“ tarnala je Ana, odločno odklanjajoča snubača. „On me ne ljubi, in tudi jaz ga ne bom ljubila nikdar!“

„Ne tarnaj vendar tako, kot da bi te gnal na morišče! Sama veš, da mi je bilo povsem prav, ko si zavrnila tistega netečnega usiljivca, adjunkta Dolničarja, ki je bil zajedno grd in neznačajan mož! A doktor Orožen! Ana, to je cel mož! Doktor Kovačič ga ne more prehvaliti! Priden, vstrajen, nadarjen, lep in ljubezniv.

Kaj hočeš več! — Ljubi te že pol leta, — sam mi je pravil.“

„Ne, ne, papá, ne maram, ne maram ga! Njegova žena ne bom nikdar“, zavračala je očetovo hvalisanje prestrašena Ana. „Naj me ljubi, prepovedovati mu tega ne morem; a jaz ga ne maram.“

„Ne maraš? — Ti se torej res upiraš? — Ti hočeš, da požrem besedo, katero sem mu že dal? — Mislim sem, da si res dobra, poslušna hčer . . .“

„Papá, ljubi moj papá!“

„ . . . da ti je moja volja sveta, da zaupaš svojemu očetu; — nò, varal sem se! Vedi pa, da sem bil doslej še vedno mož beseda . . . tudi odslej hočem biti! Tvoje muhe me kar nič ne skrbé; vzeti ga moraš, ali pa te . . .“

„Papá, ne zini, ne govori prenašlo!“ prosila je s povzdignjenimi rokami Ana.

„ . . . zapodim te iz hiše, izdedim te, Ana, ako nečeš!“ grozil je trgovec, vedno bolj razkačen.

„Ne morem, papá, ne smem . . .“

„Ne smeš? — Kdo ti brani? — Ali imaš — koga — koga drugega?“

„Oh, papá, odpusti, papá!“ ihtela je Ana v svoj robec.

„Ti nevedni otrok! Aha, že vem, sedaj vem! Za mojim hrbtom sklepaš zveze! — Moj otrok, kdo je ta nesrečni zapeljivec?“

„Jaz, gospod!“ odzval se je takoj na to vprašanje moški glas. Vrata so se bila odprla in med očeta in hčer je stopil Ivan. „Jaz sem tisti zapeljivec, gospod Gruden. Že dolgo ljubim vašo hčer, a povedal sem ji šele pred jedno uro. Tudi ona me ljubi! Že prej, ko ste se vrnili, hotel sem vas poprositi za njo . . .“

„Ti? — ti?“ — grmel je trgovec. „Pa ti, — berač, se drzneš? Ti mi zapeljuješ hčer v nepokorščino; moj Bog, moj Bog!“

Tekal je razkačen po sobi gori in doli ter kričal v jednomer: „Pa ti? — pa ti!“

„Na rokah jo bom nosil, gospod . . . neutrudljivo bom delaven . . . zaslužiti si jo hočem . . . prisegam vam, gospod načelnik . . .“

Dalje mu ni pustil govoriti razjarjeni trgovec. Ves besen je planil predenj in same togote jedva sopeč, hropel: „Vun, vun, beraški pritepenec! — Izpred očíj, nesramna svojat, in ne povrni se nikdar več čez prag moje hiše! — Ustrelim te, pogazim te v prah, če se še drzneš kdaj približati se moji hčeri!“

Jedno uro pozneje je zapustil Ivan Jenčič s svojim malim kovčkom hišo svojega užaljenega gospodarja.

V.

Nastopilo je južno vreme. Po zadnjem sneženem viharju se je zjasnilo nebo, solnce je prav spomladanski gredo in sneg se je hitel

tajati, da je bilo veselje. Deroča Krka, ki tako romantično opasuje Novo mesto, valila je svoje umazane valove še hitreje proti meji hrvaški; na nekaterih krajih ji je bila struga celo preozka, da jo je prestopila ter poplavljala nabrežje, pokrivajoč je z blatom in peskom. Naglo se je kazala zemlja izpod snežene plasti, in zvončki in trobentice so polagoma piskali in zvonkljali tam po brdéh.

Ivan je bil že štirinajst dnij v rojstvenem kraju pri svojem botru. Na vse strani je pisaril, iščoč si primerne službe. Dolgo ni dobil od nikoder ugodnega odgovora. Saj je bilo ob koncu sušca, ko so vse službe oddane in zasedene! Hudo mu je bilo, da mora pohajati brez posla. Ljudje so ga tudi tako čudno pogledovali, da se mu je zdelo, kakor bi mu hoteli reči: „Nisi dosti prida, ker si brez službe!“ — Naposled je vendar dobil pismo, ki ga je posebno vzradostilo. Pisal mu je njegov prvi trgovski načelnik iz Ljubljane. Ta je bil slučajno zvedel, da je zapustil Grudno trgovino. Ponudil mu je torej zopet staro mesto v svoji kupčiji s povišano plačo. Takoj mu je odgovoril Ivan, da z veseljem sprejme službo ter da se v treh dneh že pripelje v Ljubljano.

Te tri dni pa je hotel Ivan porabiti v to, da se še jedenkrat snide in pogovori z Ano. Ni si mogel pomagati drugače. Samó še jedenkrat ji je hotel povedati, kar je čutil v srcu, ter jo prositi, naj vstraja v zvestobi do njega, zaupajoč v božjo voljo. Potem pa hoče iznova lotiti se svojega posla. Morda se mu posreči, da si pridobi tekom let toliko, da odpre samostojno trgovino, s katero si pribavi polagoma imetja. Potem pa stopi drugič pred Grudna s prošnjo: „Daj mi svojo hčer! . . . glej, toliko sem si pridobil v tako malo letih.“ Da ga počaka Ana in odbije vse snubce, o tem je bil Ivan uverjen, ker je poznal Anin značaj.

Pisal je torej najstarejšemu trgovskemu pomočniku pri Grudnu pismo, proseč ga kot prijatelja, da sporoči Ani njegov sklep in njegovo željo. Določil je natanko uro in kraj, kamor naj pride Ana skrivaj na večer, da je ne izdá živa duša . . .

Ana je med tem preživela žalostne dneve. Nekaj dnij ni oče ž njo pregovoril niti besede več; celó sam je obedoval in večerjal. Rohnel in besnel je radi vsake malenkosti; trgovski pomočniki so imeli ž njim pravi pekel. Polagoma pa se je vsaj navidezno pomiril. Zopet je govoril z Ano, kakor da se ni nič dogodilo. Ana je že upala, da ne bo več silil v zvezo s koncipijentom Orožnom, ter bila v srcu vsaj zaradi tega vesela. Tu ji nenadoma pové oče povsem mirno, da je povabil Orožna na obed, — da naj torej priredi s kuharico „kaj do-

stojnega“ na mizo. Ana bi bila najrajša ušla! A ni si upala iznova žaliti in jeziti bolehavega očeta. Udala se je torej. Ko je prišel dr. Orožen, bila je navidezno prav prijazna ž njim. Kramljala sta o tem in onem, Ana pa je živahno posegala v govorico kot ženska, ki se je tudi marsičesa naučila in marsikaj čitala. Zakaj bi ne bila vljudna in prijazna s koncipijentom, dokler govori ž njo vsakdanje stvari? — Če pa začne govoriti o ljubezni, zakonu, hoče ga odločno zavrnuti. Tako je sklenila Ana. — Stari Gruden si je pa mislil: „Ej, bo že počasi! Saj ni tako hudo, ne! Polagoma se ga že privadi. Še parkrat povabim Orožna, da se malo bolj seznanita. Da sem le onega fantalina zapodil iz hiše, da je ne moti! Kmalu ga pozabi, in še vse bo prav. Le počasi, saj se ne mudi!“ — Tudi koncipijent je gojil dobre nade, videč Anino ljubeznivo vedenje. „Bà, ženska je ženska“, mislil je sam pri sebi. „Prav poje neki pesnik, ki pravi, da je ženska ljubezen plamen, ki hitro pogasne, ako mu vedno ne prilivaš netiva. Tudi Ana pozabi Ivanovih očij in še prav ljubezniva doktorica Orožnova postane s časom!“

Po obedu pa je odšel za trenutek stari Gruden v svojo sobo.

Sedaj se je naglo sklonil koncipijent k Ani, ki je sedela blizu njega.

„Gospica Ana“, začel je živo, „ljubim vas, odkar sem vas prvokrat videl na plesu v čitalnici! Ali se še spominjate, kako sem se pulil z drugimi gospodi, zlasti pa z adjunktom Dolničarjem za srečo, da plešem z vami? O gospica, od tedaj hité vse moje misli, vse moje želje za vami!“

Bleda in nepremična je sedela Ana tik viharno govorečega koncipijenta ter molčala. — Kakó naj mu pové, da mu ne verjame niti besedice; da vé za različne njegove ljubezenske spletke; da tišči za njo samó za to, ker je lepša in bogatejša od onih, katere je igraje zapustil? — Kakó naj mu pové, da je zaman vse njegovo govorjenje, ker hoče drugemu ostati zvesta in mu postati žena, ako je tako božja volja?

Koncipijent pa je hitel izrabljati ugodni trenutek. Začel se ji je laskati ter hvahsati njene krasne oči, njene čarobne jamice v licih, njene divne lase in druge podrobnosti z vnetimi besedami. Ker je pa molčeča Ana iskala šele besedij, da ga zavrne, smatral je Orožen njen molk dobrim znamenjem. Prijel jo je torej za roko ter jo predrzno poljubil. Na lahko mu jo je izvila, on pa je postal še strastnejši. Že ji je hotel deti roko okoli pasú, tedaj je planila Ana na noge in od nevolje trepetajočega glasú

zavpila: „Sram vas bodi, gospod doktor! Kdo vam daje pravico do takega žaljivega vedenja? — Vedite torej, da nečem biti nikdar vaša so-proga, ker sem se zaročila že z drugim, ki bo jedini ženin moj!“

To rekši je odhitela v svojo sobico.

Ko se je vrnil Gruden ter vprašal po Ani, dejal mu je koncipijent: „Gospica mi je tožila, da ima glavobol.“

„Eh, eh, glavobol!“ odgovoril mu je trgovec. „Ta ji že preide polagoma; samo vstrajnosti vam treba, gospod doktor! Zastonj ne bo, ha, ha!“

„Da, da, Ana mora biti moja, naj velja, kar hoče! Mora! Mora!“ sikal je v svojo brado koncipijent vračajoč se domov. „Moja bo, ali pa — nikogar!“ (Konec.)

Sin.

(Krájinska idila. — Spisal Podgoričan.)

(Dalje.)

IV.

Mati, vzeli smo vam ‚ajda‘, prinesli pa kristijana; náte ga!

„Kam pojdem vabit?“ vpraša Nosečka, ko je opravila najpotrebnejše stvari.

Stari in mladi se spogledajo, in mati pravi:

„Kar ti, ki so doslej nosili od naše hiše. bili bi najboljši.“

„Ž njo sva se zmenila, da bi Starojec in Kolarica najine otroke imela pri krstu“, méni Peter.

Starima pa ni bilo prav, toda molčala sta, ker sta čutila, da tu nista več gospodarja.

In Nosečka je šla vabit botre.

Kolarjevi in Starojčevi so bili že nekam pripravljene. Dasi ni navada, imeli so Starojčevi polič vina pripravljen za Nosečko.

Nosečka sede k peči na „sklep“¹⁾, obriše se dvakrat z rutico okoli ust in začne:

„Prišla sem prosit, če ste tako dobri in bi hoteli pristopiti k sv. krstu.“

„Kdo se je pa zmislil nas?“

„I, oče in mati Košičkova sta si izbrala očeta mladega Starojca in mlado mater Kolarico za botre svojim otrokom, kolikor jim jih bo dal Bog.“

„Tako! — Kar tako si zberó, in človek naj gre botrovat, kakor bi ne imel drugega dela.“

„I, boter Starojec, veste, to je dobro delo, plačilo za to prejmete v nebesih. Veste, Košičkovi vas najbolj čislajo.“

„Pij, ná, saj si ga že gotovo potrebna! — Kdaj bo treba stopiti do cerkve?“

„Popoldne jedenkrat. Mudi se ravno ne, ker je fantiček močen. — Na vaše zdravje, boter; da bi se še dostikrat srečala pri Košičkovih!“

„Kakor je božja volja.“

¹⁾ Sklep je del klopi na oglu peči, kjer se klopi sklepa.

Mlada mati Kolarica se je čudila nevedna, ko pride Nosečka vabit, dasi je že vedela, kaj so pri Košičkovih ujeli.

„Lejte si, lejte, ravno mene so si izbrali, kakor bi drugih ženskih ne bilo v vasi!“

„I, seveda so še, pa imajo vas najrajši.“

„Pa bi kakšno starejšo izbrali, ki je že vajena.“

„Veste, morda treba bo še iti, pa nečejo, da bi bilo treba večkrat prebirati botro.“

„Pa pojdem; človek itak nima drugih dobrih del. Obkovrej?“

„Ob treh, ako bodete pripravljene.“

Ko je zvedela Uršikina mati tje v Zlati rep, kaj se godi v Podgorici pri Košičkovih, prihitela je k hčeri, da ji pomaga v dejanju in s svetom. Seboj je prinesla pripravljeno krstno obleko, povojček in kapico. Uršika je bila vesela, in ‚ajd‘ se je že mogočno oglašal, ko je stopila stara mati vsa zasopla v hišo.

„Zakaj niste po-me poslali prej, ko ste vedeli, kako je“, rekla je nevoljno domačim, ko se oddahne.

„Ej, kaj bi vedeli?“ opravičevali so se domači. „No, pa saj je vse po sreči.“

„Hvala Bogu! — Hvala Bogu, da je tako!“ Odloži, kar je bila prinesla s seboj.

„Lejte, kakor bi bila vedela, da dobimo sina!“ pobaha se in pokaže belo krstno obleko z rdečimi trakovi in našivi.

Uršika se zadovoljno nasmehne in hvaležno pogleda mater.

Da potolaži skrb, ki jo je mučila, izpraševala je Nosečko, hišno mater in hčer to in ono. Potem šele je bila mirna, in tudi nevolja jo je bila pustila.

Med tem se je prevalil dan, in tretja ura popoldanska se je čimdalje bolj približevala.

„Treba bo nesti h krstu“, opomni Nosečka.

Na postelj z róko se naslóni,
K junaku Fortunat se sklóni,
V slovenskem slovu mu velí:
„Junak, te li močno boli?“

Junaku strese ta beseda
Srce in usta, lica bleđa,
Domači glas ga okrepi:
„Ne — ne!“ lahkotno knez velí.

Še rekala bi usta rada,
Pa zopet ga slabost nadvlada,
K omari stopi Fortunat,
Kozarec vzame v roke zlat;

Tri kaplje mu na jezik kane,
Krepkejši brž junak postane,
Pogleda milo, kot poprej:
„Oj kje sem — ? dobri mož, povej!“

„Prav v dobrih rókah, sinko zlati,
Kjer brez skrbi zamoreš spatí,
Tu gostoljuben tí je dom,
Jaz sam pri tebi čuval bom.

In jaz te bodem spet ozdravil,
In zdravega domu pripravil,
Pa slab si, sinko, malo pij,
Potem zaspí in odpočij.

Ko bodem malo te ozdravil,
Še več stvarij tí bodem pravil.“
Pol kupice mu vina dá.
Potem obmolknetá obá . . .

Junaku trudna mrzla glava
Zadremlje brž, in trdno spava,
Pri njem pa čuva sveti mož,
Pripravlja mu zdravil iz rož.

Morske deklíce.

K zatonu zlato solnce gré
In žarkov zadnji svit
Čez plan oglejsko in morjé
Ljubeče je razlit.

Tam daleč, daleč vrh morjá
Zlat prapor je razpét,
Krog njega pleše in igra
Roj morskih se deklét.

In na ponoru rajajoč
Pa ljúbezno pojó,
Pojó, ko vlega temna noč
Nad morsko se vodó:

Naš dom je varen, miren, prost
In složne v njem smo mé,
Sovražnik nikdar nam ni gost,
Nas strele ne moré.

Nad nami ladje plavajo,
Premetá jih vihar,
V morjé se potapljavajo
Mornarji in krmar.

Na suhem pa človeški rod
Za pičlo ped zemljé,
Kedó če bití jej gospod,
Si sekajo glavé.

In to slovenski rod imá,
Da ruši se mu vez:
Nesložen s ptujci in domá,
Za knezom páda knez. —

Jednako, kot v podnebjú zrak
Nikoli miren ní,
Človeški rod mu je jednak,
Ki vedno se bori.

Pravica je, to znamo vsi,
Pa kdo pravičen je?
In če pravičen se dobi,
Pa le sebičen je.

Rodú ne čuva krona, meč,
Ne silna moč vojská:
Le v slogi se stoletij več
Ohranjevati dá.

(Dalje.)

Iz ljubezni.

(Novela. — Spisal *Dragutin*.)

(Konec.)

VI.

„Ne obupuj, Ivan! Molila bom k Bogu in prosila Mater Božjo, pa ne bova zapuščena. Zaupaj v višjo pomoč in v mojo zvestobo!“

„A tvoj oče? — Zaprisegel se je, da ostane mož beseda.“

„Oče je že star, potolaži se s časom, in še vse bo dobro. Saj me ljubi, — njegova jedinka sem!“

„Koncipijent je pa strasten in lakomen človek. Ne bo odnehal, Ana!“

„Mora, mora, Ivan! — Baš včera je bil pri nas pri obedu. Povedala sem mu jih, da

jih ne pozabi nikdar. Upam, da je toliko moža, da se mi ne približa več.“

„Slabo ga poznaš, Ana. Tvoj upor mu bo vzbudil le še večjo trmo. V naglici je celó že drugim povedal, da te mu je obljubil tvoj oče. In če ga sedaj odbiješ . . . kolika sramota zanj!“

Zvezde so se prikazovale na jasnem nebu, med njimi pa je plaval mogočno blede mesec ter se zrcalil v valovih šumeče Krke. Ondi po deželni cesti, ki vodi iz Novega mesta preko kapitelskega hriba v Bršlin, hodila sta Ana in Ivan. Jako težak je bil ta pot Ani. Bala se je noči, vest ji je bila nemirna, bala se je ljudskih jezikov. — Kaj vse bi si mislili, kaj vse bi govorili o njej, če bi jo videli ondi, v temi samo z moškimi! — Kolika sramota! — Dobro je vedela Ana, da ne ravna prav, da bi ji oče, ako bi zvedel, radi jeze in žalosti obolel . . . vendar hrepenenje po dobrem Ivanu, ki jo je prosil slovesa, je premagalo vse pomisleke. Ko je šel oče počivat — hodil je rad zgodaj — oblekla se je Ana ter zavita v temen robec hitela skozi zadnja hišna vrata na kraj, kjer jo je čakal Ivan.

Težko jima je bilo slovo. A ločiti sta se morala. Do kdaj? samo Bog to vé! — Še poslednjič sta si segla v roko, prisegajoč vstrajno, neomajno zvestobo, potem pa je odhitela Ana domov. Ivan je obstal na svojem mestu ter gledal za njo, dokler mu ni izginila izpred očíj za malim logom ob cesti. Rad bi jo bil spremil, a ni mu dovolila, boječa se, da ju kdo spozna. Gleda torej za njo, poslušajoč za njenimi koraki. Že se je hotel vrniti . . . tu nakrat . . . ni li bil to Anin krik? — In sedaj . . . zopet! — „Ana, Ana, kaj se ti je zgodilo?“ —

Stekel je po cesti, kolikor so ga nosile noge, ter za malo trenutkov dospel okoli loga. — Kar pa je ugledal ondi, vzburilo mu je zadnjo kapljo krvi. Neki moški se je roval z Ano, in ji tiščal dlan na usta, da ni mogla vpiti. Takoj je umel Ivan, da je ona v hudi nevarnosti. Kakor razljučen ris je planil na tolovaja ter ga udaril po rokah. Napadalec je izpustil žrtvo ter odskočil.

„Beži, Ana!“ zavpil je Ivan dekletu, ki je kot srna odhitelo.

„Ana, Ana!“ zahropel je divje napadalec. „In vi ste Jenčiči?“

V tem hipu je spoznal Ivan v napadalcu koncipijenta Orožna.

„Torej vi, gospod doktor? Vi ste tak lopov?“

„Ti, ti si lopov, pes! — Pogini pes!“

Bliskoma je segel koncipijent v žep ter potegnil iz njega — revolver. Ni pa imel več časa meriti. Srdito je planil nanj Ivan, oklenil se ga z obema rokama ter ga z vso silo pahnil od

sebe. Koncipijent se je opotekel ter zviška padel vznak na tla. V padcu pa je udaril z glavo tako močno ob obcestni kamen, da ni ganil nič več.

Nepopisno se je prestrašil Ivan. „Kaj sem storil? — Ali sem ga ubil? — Moj Bog, pomagaj!“ —

Skočil je k ranjencu, kateremu je kapljala kri iz široke rane za temenom, klical, tresel ga . . . vse zaman. Koncipijent je bil — mrtev.

Kakor bi ga preganjale furije, dirjal je ubogi Ivan celo noč po gozdéh in logih. — „Kaj sem storil? — Kaj sem storil?“ ponavljal si je vedno. „Ubil sem človeka! Morilec sem! — Moj Bog, kaj bo z njegovo dušo — radi mene?! — Gorjé mi! — A Bog, ti veš, da ga nisem hotel! — Branil sem se, — ustrelil bi me bil sicer; — napadel mi je nevesto . . . mojo Ano, blago Ano!“

Ko se je zdanilo, šel je v Novo mesto ter naznanil žandarmeriji sam ves dogodek. Takoj so ga zaprli. Komisija je hitela na kapitelski hribec, kjer je našla mrtveca. Koncipijent je ležal vznak tik miljskega kamna, v desnici je tiščal nabit revolver, pod glavo pa je imel lužo črne krvi . . .

To je bilo govorjenja in ugibanja radi tega umora!

Stari Gruden je obolel nevarno, Ana pa bi bila skoro zblaznela. — Le ona je vedela, kako je bilo, a molčati je morala radi svoje časti in dobrega imena. Srcé ji je hotelo počiti radi Ivanove nesreče . . . Sama sebe bi najrajša žrtvovala, ko bi smela radi očeta, ki je ječal v postelji. Tako pa ni smela povedati tolovajstva ubitega Orožna, ampak morala je čakati, da se razjasni resnica in pravica kako drugače. Cele ure je preklečala v molitvi, proseč pomoči, iščoč tolažbe . . .

Ko pa so postavili Ivana že čez par tednov pred porotnike, poklicali so za pričo le starega Grudna, ki je bil vsaj toliko okreval, da je mogel sedé izpovedati, kaj vé o bivšem svojem poslovodji. Ane pa niso zaslišali!

In tako se je zgodilo, da so bile zaman vse Ivanove besede. Nihče mu ni hotel verjeti, da je koncipijent napadel njega in ne on koncipijenta; — da se je le branil, sicer bi bil moral umreti sam. Splošno so trdili, da je prišel Ivan ravno zato zopet v Novo mesto, da uniči svojega tekmeča, kateremu je bila obljubljena Ana Grudnova, in da je Ivan potisnil mrtvecu revolver v roke, da bi se lože izgovoril . . .

Ivan je govoril vedno čisto resnico; ni pa hotel povedati, ob kateri priliki je zadel na koncipijenta. Dobro ime Anino mu je bilo čez vse drago. — „Kaj mi more Ana pomagati?“ mislil si je. „Nje itak ni bilo poleg, ko sva se borila! Čemu bi jo torej izročal sramotilnim

jezikom? Čemu naj ji še pohujšam težko stališče z bolnim očetom? — Ona vé, da sem nedolžen, — to mi zadostuje.“

Tako je razmišljal pošteni Ivan, sodniki in porotniki pa drugače. — Obsodili bi ga bili najhujše, a njegova dotedanja pridnost in poštenost je ganila njihova srca. Prisodili so mu torej le štiri leta in mesečni post. Molčé je sprejel Ivan to kazen v ponosni zavesti svoje nedolžnosti in — neomahljive zvestobe svoje uboge Ane.

VII.

Bilo je dné 24. mal. travna l. 1879. Po vsi širni Avstriji je vladalo veselje. Topovi so grmeli, kresovi goreli, zastave vihrale, petje in godba je donela v vsakem mestu, v vsakem trgu in vsaki gorski vasici; po cerkvah pa so se opravljale slavnostne maše ter navdušeno, vriskaje popeval veličastni „Te Deum laudamus“! — Vsa avstrijska srca so utripala tistega dné hitreje in vsa avstrijska usta so govorila jednoglasno: „Bog obvari, Bog ohrani nam cesarja Franca Jožefa I. in njegovo dično soprogo, presvetlo cesarico Elizabeto!“

Praznovala se je petindvajsetletnica cesarske poroke.

Vse se je radovalo te slavnosti s spoštovanjem in hvaležnim srcem. Malo je pa imela tistega dné Avstrija src, ki bi prikipevala tolike ljubezni in hvaležnosti, kakor srce — Ivana Jenčiča.

Cesarska milost, ki je oslobodila ob srebrni poroki neštete jetnike hude ječe, obsijala je tudi njega. Ker je bil v zaporu vedno marljiv, reden in poslušen, odpustila se mu je kazen že sredi tretjega leta.

„Prost, prost!“ — vriskalo je vse po njem, ko so se zaprla za njim železna vrata velike jetnišnice. „Zopet mi je pot odprta na vse strani, kamor morem, kadar hočem. Svoj gospod! — Nihče kakor Bog me ne more ovirati. Prost, čisto prost!“

Čut zlate slobode mu je prevzel vso dušo, vso pamet. Kakor zna bolnik, ki je okreval, najbolje ceniti in ljubiti iznova zadobljeno zdravje, tako se topi srce v nerazumljivi pijanosti sreče in veselja onemu, komur so težila leta in leta roke težke verige, komur je debelo, omreženo ozidje in grozeča puška osornega stražnika branila prosti korak. Ozka, zaduhla celica, trda, ogoljena klop, grda, umazano siva obleka, jetnišnično dvorišče s svojimi rmeno-črnimi stražnicami, sramotilna družba hudodelcev . . . vse je za njim, vsega je rešen. Oh, prostost, kako osrečevalna si!

Ko je stal Ivan na hribu pred ljubljanskim gradom ter zrl preko širnega, živega, okrašenega mesta ter videl zelene hribe in bele kam-

niške snežnike, tedaj je stegnil obe roki, kakor bi hotel objeti ves svet. Oko se mu je porosilo in iz dna svoje duše je vzdihnil: „Hvala ti, Bog, da si me rešil! Daj mi moč in voljo, da ostanem i odslej pošten in moder!“

Potem pa se je vprašal: „Kam sedaj? — Domov, v rojstveno vas? — Ondi me pozna vsak otrok, — ondi vé vsakdo, da sem bil obsojen in zaprt radi groznega uboja. — Kakó me sprejmó? Gotovo z zaničevanjem, s psovskami, saj ne vedó resnice. In če bi jim jo povedal, ne verjeli bi mi. Zaupanje v sodnika in izpoved prič je pri preprostem ljudstvu veliko. A kam sicer? — Nimam sorodnega človeka, da bi mu hitel povedat svojo srečo. Sam samcat sem na svetu. In vendar, vendar . . . morda bíje zame še vedno neko srce . . . ptuje, nesorodno, a tem udanejšje, gorkejšje Ana, moja dobra Ana! — K tebi me vleče vsaka misel, saj ti jedina veš, da sem bil po nedolžnem obsojen — iz ljubezni do tebe, do tvojega poštenja! Ana se bo veselila z menoj, da, da . . .“

Tu je obstal.

„Pa če se varam? — Zvedel sem po nekem stražniku, da ji je lani umrl nadušljivi oče, moj ostri varih . . . samostalna gospodarica je že leto dnij. Ali mi je ostala zvesta? Je-li mogla vstrajati? Morda se je morala omožiti radi vodstva trgovine! Ona je izučena učiteljica, s kupčijo se ni pečala. Torej je Ana že žena drugega, pozabila je name? — Ne, ne, ona me čaka! Njen značaj je trden, neomahljiv. Da bi se izpremenila i ona tekom let? — da bi se i ona polakomnila po čem? — K njej hitim, da se preverim sam, kaj li je res ženska zvestoba podobna rosi, svetlikajoči se biserno v jutranji zori, a razpuhteči se v žarkih solnca . . .“

In tako je storil.

Tekom poltretjega leta se je bil naučil v jetnišnici knjigoveštva ter si zaslužil precěj novcev. S temi je hitel sedaj najprej k znanemu prodajalcu narejenih oblek ter ga — dasi je bil praznik in še zgodaj — preprosil, da mu prodá čedno novo obleko. Ko se je lepo preoblekel, šel je k brivcu, da mu pristriže brado in lase. Tako je bil Ivan zopet dostojen vsake družbe. Opravivši to, hitel je na kolodvor ter se odpeljal z železnico do Litije, ondi pa je sédel v poštni voz ter oddrdral proti Novemu mestu.

Cela večnost se mu je zdela vožnja. Vozil se je sam. Vsi ljudje so ostali doma, da slavé godovnico ljubljene cesarske dvojice.

Vaške hiše in trgi, mimo katerih je ropotal okorni črnožolti voz, bili so ozaljšane s smrečjem, z venci, napisi in zastavami. Povsodi ukanje, godba in ples. Srečni ljudje! — In kaj čaka njega? — Postane li tudi njegova sreča še danes po-

polna? — Ga-li ne iznenadi največja bridkost? Kdo vé, kakor Bog! — Ženska srca so mehka kakor testo; njihove misli in njihovi sklepi se menjavajo nalik vetru in tekoči vodi. Morda ga tudi Ana ne bo hotela več poznati. Morda! Hvaležnost je redka čednost. Česar se človek najbolj veseli, to je navadno polno prevar.

Take misli in taki dvomi so mučili in trapili prostega Ivana vso pot. Čim bliže se je privozil svojemu cilju, tem tesneje mu je bilo. — Ali bi ne bil bolje storil, da je prej pozvedel, kakšnih mislij je Ana? — Čemu gre v toliko nevarnost, da bo tako grozno iznenajen? — A — — ne more drugače . . . Zgodi se božja volja! — Kot mož hoče videti svojo usodo čim prej! Gotovost je sreča, dvom — pekel! — Zato pa le dalje, le hitro dalje! —

Dospel je na vrh kapitelskega hribca. Stopil je iz voza ter se napotil peš v mesto. Ko pa je prišel do kraja, kjer sta se pred leti borila s koncipijentom za življenje in smrt, odkril je svojo glavo ter molil dolgo . . .

Potem pa je vstal ter se ozrl. — Evo, celo starodavno Novo mesto, ponosna Krka, kopalnice, lepi drevored, obširno pokopališče, kapitelska in frančiškanska cerkev . . . na hišah vihrajo dolge, široke trobojnice, mlaji so razpostavljeni po čednih, ravnih ulicah . . . vmes pa se izprehaja radostno ljudstvo v prazničnih oblačilih. Od nekodi se čujejo ubrani akordi meščanske godbe.

„Pozdravljen bodi kraj, kjer sem užil največjo srečo in kjer me je zadela največja sramota!“ — vzkliknil je Ivan in od ganjenosti so se mu porosile oči. „Kako me sprejmeš? Ali me iztiraš zopet iz sebe, — proč v žalost in bedo? — Vse, kar mi nakloni božja previdnost, prenašal bom kot doslej moško, brez glasnih tožbâ in tarnanja!“

Mračilo se je. — Pogumno je koračil s hribca navzdol. Srečevali so ga ljudje, znani ljudje, a — ogovorili ga niso . . . Obraz, malokar vesel in prijazen, jim je okamenel, ko so šli mimo njega. Niti pogledali ga niso.

Glej, tu mu pride nasproti mlad trgovec, s katerim sta včasih prav prijateljski kramljala pri čaši piva . . .

„Pozdravljen, Tone! Kako kaj?“ — nagovori ga Ivan ter mu ponudi desnico. Trgovec ostrmi, širom odpre oči, obrne mu hrbet in — zavije v stransko ulico.

„Sem se li zmotil?“ — vprašuje se Ivan preplašen. „Saj je bil vendar to Tone Tuček, — mari ne?! Morda me ni spoznal . . . brada mi je precej zrastle!“

Koraka dalje. — Iz okna visoke hiše blizu magistratne hiše gleda na ulico gospa. Kolikokrat ji je stregel v prodajalni svojega variha! Vedno je bila zadovoljna z njim. „Ivan mi daje najpoštenjšo mero“, — dejala je nekoč, . . . „njemu zaupam popolnoma, ker je vrl mladenič.“ — In sedaj jo Ivan pozdravi; i ona ga spozna, zardi, ter se naglo umakne iz okna . . .

Ivanu se zdi, kot da ga je udaril nekdo po glavi. Torej ga ne mara nihče več? — Nalašč se mu umikajo?! —

Mimo prihité po svoji navadi roka v roki tri gospice: Dolničarjeva Nežika, Malijeva Klara in Prevčeva Minka. Često je bil z njimi v čitalnici, in rade so ga imele kot spretnega in ljubeznivega tovariša. Dvigne klobuk ter se jim prikloni . . . gospice se pa obrnejo v stran . . .

Torej nihče, nihče! — —

Solze mu silijo v oči in srce mu trepeče od silne bolesti. Dospel je skoro do trga. Kaj bi hodil naprej! Vse ga zaničuje kot ubijalca! Naj li gre v nove nevarnosti, da ga osramoté? — Ne, nazaj! — Obrniti se hoče, da zapusti to mesto, kjer mu ni obstanka; tu mu pridrči okoli ogla nasproti kočija. Naglo se stisne k zidu, da se ji umakne. Konji stopajo korakoma.

Toda glej! — Kdo se pelje? — Ana, njegova Ana! — Kako lepa je! — Naravnost gleda . . . ne vidi ga. Ali ga pa neče videti! — Po vsem životu drgeče Ivan strašne vznemirjenosti . . . sedaj, v tem hipu se odloči njegova usoda.

Prime za klobuk in odkrivši se, pozdravi jo glasno: „Klanjam se, gospica!“

Ana se obrne, začudi, obrazek ji prebledi, nato ga zalije kri . . . oči ji zaiskré, ona pa krikne: „Ivan, Ivan!“ — Voz obstane in Ana skoči iz njega k svojemu Ivanu . . .

* * *

„Ljubezen, ženska zvestoba je — fraza, dim, laž!“ — tako nas učé moderni pisatelji. „Resnice ni, — vse je dovoljeno!“ — pridiguje filozofični anarhist Nietzsche . . .

Ko pa sem predlanskim ob otvoritvi dolenske železnice i jaz posetil Novo mesto, sprejela sta me na kolodvoru prijatelj Ivan in njegova žena Ana, katero so spremljali štirje dečki različne starosti in nekako štirinajstletna deklica. V njihovi sredi sem prebil par veselih, srečnih ur. In ponavljali smo spomine . . .

Drdrajoč zopet v Ljubljano pa sem si mislil: „Kje ste, moderni pesimisti in frivolni, blazni modrijani? Pojdite in prepričajte se, da še živé ideali . . . da so vaše teorije — — fraza, dim, laž!“ —